

Ці быў Кірыла Тураўскі аўтарам «Слова...»?

Што нам зараз не дае права сцвярджаць, што менавіта Кірыла Тураўскі з'яўляецца аўтарам «Слова пра паход Ігаравы» /хоць ён і стварыў больш за сорок разнастайных «Словаў» — казанняў, прыпавесцяў, споведзяў, малітваў/? Найперш — гэта час ягонай смерці, бо Ігараў паход і поўнае зацямненне сонца /«Солнце. тьмою путь заступаше»/ адбыліся ў маі-траўні 1185 г. Калі будзе даказана, што К. Тураўскі памёр не раней за зварот з палону князя Ігара, то ўсё астатняе куды лягчэй даказаць. Здымаецца пытанне і пра тэрмін напісання іншых твораў нашай старажытнай славу-тасці. Напрыклад, у кнізе «Златоструй: Древняя Русь X—XIII веков» /М., 1990/ пра «Аповесць пра беларызца-чалавека і манаства» К. Тураўскага робіцца наступная выснова «У позніх спісах «Аповесць» адрасавана Васілю, ігумену Пячэрскаму. Аднак Васіль стаў ігуменам толькі ў 1182 г., калі Кірылы, як лічаць, ужо не было ў жывых» І далей. «Верагодна, «Аповесць» была напісаная Кірылам яшчэ перад тым, як ён стаў тураўскім епіскапам» /тамсама/

Па-другое, патрэбныя яшчэ грунтоўныя доказы таго, што такі прапаведнік /прапагандыст/ хрысціянства, менавіта праваслаўя, як Кірыла Тураўскі, не мог прапагандаваць ніякай вайны — ні сумеснай, як сказана ў творы, «отъ старого Владимира до нынешняго Игоря», ні індывідуальнай, якой праславіўся «Святъславъ грозный великий киевский», бо, як вядома, адным з асноўных біблейскіх заветаў з'яўляецца «не забі!» Праўда, адзін з хрысціянскіх пастулатаў — «Як трэба /пажадана/ Госпаду, так і будзе» — сам жа К. Тураўскі тлумачыць у згаданай вышэй «Аповесці» так. «Гасподзь жывіць і мярцвіць, багаціць і бедніць, змірае /прыніжае/ і ўзвышае, і ад хваробы збаўляе /выратаўвае/ нямоглага» Ды і сябе вельмі часта ў сваіх розных паводле жанру творах называе «чалавекам грэшным» А выказванне «То не воюйте, братъе, на мою грубость, нелеп образ писания поставляющи ми. Яко же бо и по ногу вязаші птице нест мощно на аиерьскую възлетети высоту, тако и мне в телесных вязящу похотех, невозможно о духовных беседовати: не сольнуть бо ся грешнича словеса, не имуща благодати святога духа», узятае з ягонай «Прытчы пра чалавечую душу .», паказвае, што мог К. Тураўскі ўзяць на сваю душу яшчэ адзін грэх — напісаць свецкую аповесць /паэму/, накіраваную супраць міжусобіц. Тым больш што ўзоры такіх аповесцяў-паэмаў ужо існавалі як у вусным, так і ў кніжным маўленні /маюцца на ўвазе найперш быліны, гамераўскія «Іліяда» і «Адысея», байкі Эзопа/

Сувязь «Слова пра паход Ігаравы» з самымі старажытнымі былінамі добра паказаная ў кнізе «Быліны» /М., 1986/, пра блізкасць «Слова...» да «Іліяды» пераканаўча гавораць назіранні Б Зотава, а Эзопаву мову твора расшыфроўваюць усе каментарыі «Слова пра паход Ігаравы» і шасцітомны слоўнік-даведнік твора, выдадзены ў 1965—1984 гг. Застаецца толькі знайсці тыя асаблівасці і ў творах самога Кірылы Ту-

раўскага Але гэта нялёгкая справа, бо ягоныя творы далёка не ўсе сабраныя ў адно месца, а ў Беларусі выдадзеныя ўвогуле толькі ў хрэстаматыях-дапаможніках каля паўдзiesiąтка «Словаў» і «Прытчаў» Аднак нават тое, што ёсць, дае права гаварыць пра супадзенне сімволікі /нябесныя свяцілы, з'явы прыроды, звяры і птушкі, дрэвы і расліны, поры года і інш./, зачынаў і канцовак, звароткаў і лірычных адступленняў, аўтарскай і «чужой» мовы, высокага /кніжнага/ і зніжанага /гутарковага/ маўлення ..

Уражваюць супадзенні не толькі ў лексічным складзе, але і ў фразеалагічным, марфалагічным, сінтаксічным. Асабліва вялікую пераканаўчую здольнасць, на наш погляд, маюць аднолькавыя ці блізкія і сваёй структурай, і сваім зместам тыя ці іншыя выказванні ці часткі тэксту, сказы ці іх структурныя кампаненты Напрыклад: «по былинамь сего времени, а не по замышлению Бояню» /«Слова пра паход Ігаравы»/ і «сказавшу не от умышленья, но от святых книг» /«Прытча пра чалавечую душу і цела»/, «летая умомь подь облакы» /тамсама/ — «пойдемь на гору Елеоньскую умомь» /«Слово на възнесение господне. .»/, «ищучи себе чти, а князю славе» /тс/ — «чъстьную славу и поклонение и» /«Слово о сънятии тела Христова с креста. .»/, «и тому славу, чъсть и поклоняние въсылаемь» /«Слово на възнесение господне...»/, «овем в чъсть и славу, овем в студ и муку» /«Притча о человекстей души...»/ (. .)

Пераклікаюцца плачы жаночых вобразаў паэмы-аповесці «Слова пра паход Ігаравы» з плачам Марыі — маці Ісуса Хрыста /«горце рыдающи матери»/ — перад целам Хрыстовым, распятым на крыжы, у творы «Святого Кюрила мниха слово о сънятии тела Христова с креста, и о мюроносицах, от сказания евангельскаго, и похвала Иосифу, в неделю 3-ю по Пасце». А выказванне-заклік Маткі Боскай з толькі што названага «Слова» К. Тураўскага «Слышите, небеса и море с землею, внушайте моих слез рыдание: се бо творец вашь от священник страсть приемлеть, един праведьн за грешники и безаконники убиен бысть» можна ставіць эпіграфам да ўсяго «Слова пра паход Ігаравы».

На наш погляд, бліжэй за ўсё і формай, і паэтыкай, і нават асноўным зместам стаіць да «Слова пра паход Ігаравы» твор Кірылы Тураўскага «Слово на възнесение господне, в четверток 7-й недели по Пасце, от пророчьских указаний и о възкрешении всеродьна Адама из ада». Вось ягоны пачатак: «Приди ныня духомь священный пророче Захарие, начаток слову дая нам от своих прорицаний о възнесении на небеса господа бога и спаса нашего Исуса Христа. Не бо притчею, но яве показал еси нам, глаголя: «се бог нашъ грядеть в славе, от брани опълчения своего, и вси святии его с нимь, и станета нозе его на горе Елеоньстей, прямо Иерусалиму на Въсток». Хоцём бо и прочее от тебе уведати; а о брани бывший на обещаго врага диявола, от Исаия Серафимьскаго видьца разумеем. Сам бо господь наш Иисус Христос един въпльчися на вся бесовьския силы, и власти тьмныя испроверже...». І далей: «По всех бо в телеси падьших прельстию змия, тою же плтьию Иисус пострада, а по делом комуждо в последний день въздасть, егда придетъ судить всему миру. Си же от ангел к апостолом на Елеоньстей речена быша. мужи бо, реша, галилейстии, что стоите зряще на небо? Тъй па-

кы придетъ в славе своего божества судит всему миру, и въздасть комуждо по делам его. Святыя же пророкы и преподобныя праведники с собою на небеса в святой въводит град, их же влаз от богодъхновенных скажем книг. Мы бо славу несм творци, нь пророчьских и апостольских въследующе глагол, иже послушьствоваша о бозе живи, им же дух святой въписати тако повелеле: «верующим на спасение, а неверующим на погыбель» (...)

Яшчэ больш паэтычнае /і, вядома, сімвалічнае/ наступнае выказванне, узятае са «Слова на ўзнясенне гасподняе...» «Нь си оставльше, о възнесении Христове побеседуим, и яже быша на горе Елеоньстей Тамо бо ангельскыя силы и архангельская воинства: ови облакы крилы ветрьними приносять на възятие от земли Христа бога нашего, друзии же престол херовимьскый готовятъ, бог отецъ ждетъ, его же преже име в ядрѣх с собою, дух же святой велить всем ангелом его. «възметѣ врата небесная, да вънидетъ царь славы». Небеса веселяться, своя украшающе светила, да благословяться от своего творца, с плтью сквозе тех врата на облацех възносима земля радується, видящи на себе бога явьствьно ходяща, и вся тварь красується, от Елеоньскыя горы просвещаемая, яко на той ангели с святыми апостолы, по велению бога отца съвъкупишася, ожидающе сыновья пршествия» Ці не выпісаны потым па аналогіі «великий киевский» князь, што сядзеў «въ Киеве на горахъ» са сваёю світаю і з нецярплівасцю чакаў «нашчадка»?

Што да фалькларызацыі і дыялектызацыі мовы «Слова пра паход Ігаравы», то гэта не стылізацыя, а заканамернасць мастацкага стылю, бо і сёння любы значны твор не абыходзіцца без укроплення элементаў фальклору ды народна-дыялектнай мовы. А калі браць пад увагу прамоўніцкае майстэрства, дзе заканамерна суіснавала і суіснуе высокае з нізкім як кніжнае з гутарковым, дык тут і гаварыць няма чаго, бо ў кожным творы К. Тураўскага такіх выпадкаў безліч. Ды і сам пісьменнік і прамоўца ў «Аповесці пра беларызца-чалавека і манаства» прызнаўся: «Бо грэшны я чалавек, і апаганеная мая мова. Як быццам бы і ўглыбіню Божых кніг унік, але паводле грубасці розуму свайго простаі мовай гавару».

І яшчэ адно, на нашу думку, вельмі важнае звязно ва ўсім ланцугу разважанняў на тэму «Кірыла Тураўскі і «Слова пра паход Ігаравы» — той факт, што «Святъславъ грозный великий киевский» пэўны час быў князем у Тураве і Пінску, Ноўгарадзе Северскім і Чарнігаве, а з 1180 г. княжыў у Кіеве. Магчыма, К. Тураўскі быў добра знаёмы з ім, і ўсе сімпатыі да яго перанесліся і на ягоных стрыечных братоў — Ігара і Усевалада, на іх родных і блізкіх, нават на іх землі. (...)

Адзін з першых даследчыкаў «Слова пра паход Ігаравы» К. Калайдовіч у 1818 г прыйшоў да высновы, што твор напісаны «чыстай славянскай» мовай, а ў большасці словы яго можна знайсці ў Свяшчэнным Пісанні, летапісах, граматах. У Сыракомля выказаўся ў 1860 г. пра беларускае паходжанне «Слова» Прафесар МДУ імя М.В. Ламаносава С.К. Шамбінага ў 1934 г. убачыў, што «прыёмы Кірылавага пераказу вельмі блізкія да «Слова...» У 1968 г Мікола Прашковіч зазначыў: «Шырокае выкарыстанне беларусізмаў гаворыць, што аўтар, магчыма, з'яўляўся выходцам з якогасьці месца сучаснай беларускай тэрыторыі, дзякуючы чаму яе дыялект

знайшоў у гэтым творы сваё адлюстраванне» /Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры Т. 1. Мн., 1968. С. 97/.
Нават ужо гэтыя факты прымушаюць сур'ёзна ўзяцца за праблему аўтарства «Слова».

Яшчэ адзін цікавы факт. Калі знайшлі «Слова пра паход Ігаравы», то аказалася, што яно захоўвалася ў рызніцы Спаса-Яраслаўскага манастыра ў адным скрутку са «Словамі» Кірылы Тураўскага.

Мікола АБАБУРКА
Літаратура і мастацтва.
11 сакавіка, 1994 г